

Kiitos mahdollisuudesta kommentoida selontekoa, jonka aihepiiri on erittäin tärkeä, ajankohtainen ja haastava. Selonteon mukaan työn murros on Suomen suurin haaste, johon ei ole olemassa yhtä selkeää ratkaisua (s. 7). Selonteossa todetaan, että murroksen seuraukset yhteiskunnassa voivat olla valtavia, mutta muutos ei tapahdu nopeasti ja siihen voidaan vaikuttaa. Selonteon mukaan muutos kyseenalaistaa perinteisen työn ja toimeentulon yhteyden ja antaa samalla mittavia mahdollisuuksia uudennaisille organisoitumisen ja itsensä työllistämisen muodoille, alustoille, jakamistaloudelle ja yhteistuntuajuuille. Selonteon ansiona on, että se nostaa esiin mahdollisia muutostekijöitä koskien työn sisältöä, työnantaja-työntekijäsuhdetta, toimeentuloa, osaamista ja työn yhteiskunnallista merkitystä.

Tutkijan näkökulmasta selonteossa on samalla useita haasteita.

- Näkemys työn murroksesta on vahvasti teknologiaperustainen: murroksen ytimessä nähdään olevan automaatio, robotit ja tekoäly sekä jakamis- ja alustatalouden kehitys (s. 9). Tekoäly nähdään suurimpana yksittäisenä muutosvoimana: tekoäly vapauttaa ihmisen aikaa muuhun, työntekijöiden autonomia ja itseohjautuvuus kasvavat (s. 10). Teknologia sinänsä kehittyä koko ajan; sen sijaan sen hyödyntämisen laajuus, etenemisvauhti ja vaikuttavuus ovat sidoksissa monin tavoin organisaatioiden ja laajemmin yhteiskunnan sidonnaisuuksiin ja reunaehtoihin ja siten vaikeammin ennakoitavissa.
- Selonteon lähestymistapa työn murrokseen on kovin yleisellä tasolla, kuvaus voisi soveltua melkein mihin pohjoismaahan tahansa. Kun sanotaan, että työn murros on Suomen suurin haaste, lukija odottaisi, että analyysi olisi selkeämmin kytketty nimenomaan Suomen tilanteeseen. Esimerkiksi näkemys siitä, että tulevaisuus on pitkälti työnantajaton (s. 22) herättää kysymyksen, mitä se oikein tarkoittaa esimerkiksi Suomen keskeisillä toimialoilla (teollisuus, sosiaali- ja terveystaloudet, koulutus).
- Työn murroksen kuvaus on välillä lennokasta, välillä muistutetaan muutosten hitaudesta. Kun aikajänteenä on noin 20 vuotta (s. 8), voisi olla hyödyllistä miettiä miten ja missä määrin työelämä on muuttunut edeltävän 20 vuoden aikana.
- Selonteossa tuodaan esiin lukuisia käsitteitä (esim. kuva 2.1) ja oletuksia, joita ei tarkemmin määritellä tai perustella. Lähteenä käytetään pääasiassa erilaisia taustamuistioita ja -selvityksiä, sanomalehtiartikkeleita, kolumneja, sen sijaan varsinainen tutkimuskirjallisuus on vähäistä. Selonteon kieli on konsulttimaista.

Kommentteja keskeisistä muutostekijöistä (luku 3)

Työn sisältöjen, käytäntöjen, paikkojen ja organisoitumistapojen muutokset

- Näkemys muutoksesta kontrollia korostavista hierarkioista kohti itseorganisoituvia työyhteisöjä on kovin optimistinen. Näkemyksen mukaan organisaatiot asetetaan taka-alalle ja merkityksellinen toiminta nostetaan keskipisteeksi (s. 19). Näkemys kaipaisi konkreettisempia perusteluja, aktiivisten toimijoiden hahmottamista (nyt teksti passiivimaista) ja suhteuttamista nykykehitykseen, jota luonnehtii pikemminkin kansainvälisesti ja kansallisesti yritysten ja organisaatioiden keskittyminen.
- Näkemys töiden tekemisestä missä ja milloin vain saattaa soveltua joihinkin tietotöihin, tosin niissäkin muutokset ovat olleet yllättävän hitaita. Kaikista ei tule tietotyöntekijöitä,

joten olisi hyvä miettiä myös näiden työntekijäryhmien asemaa työn sisällön muutosten kannalta.

Työnantaja-työntekijäsuhteen muutos

- Selonteossa kirjoitetaan säännöllisyyksien vähenemisestä niitä kuitenkin tarkemmin määrittelemättä (s. 21). Selonteon mukaan arvio perustuu alustatalouden ja oppivan tekoälyn oletettuihin vaikutuksiin sekä ihmisten kokemukseen työn silppuuntumisesta. Yhtäältä muistutetaan, että tämän hetken tilastoissa säännöllisyyden väheneminen näkyy vain vähän, toisaalta visioidaan, että tulevaisuus on pitkälti työnantajaton.

Toimeentulon muutos

- Selonteon mukaan säännöllinen ansiotyö ei kokonaan katoa tulevaisuudessa, mutta sen rinnalle tulee monenlaisia työnteon ja toimeentulon hankkimisen malleja (s. 25). Näkemys kuulostaa realistiselta.

Osaamisen muutos

- Selonteon mukaan osaaminen, koulutus ja uuden oppiminen ovat kriittisin keino työn murroksesta selviämiseksi (s. 26). Myös tämä näkemys kuulostaa realistiselta.

Työn yhteiskunnallisen merkityksen muutos

- Selonteon mukaan työn murroksen perustavaa laatua oleva muutos on se, että työ perinteisenä yhteiskuntaan kiinnittymisen pääväylänä menee poikki (s. 29). Taustalla on ajatus, että *nykyinen taantuma* (?) ja siitä toipuminen kestää huomattavasti pidempään kuin aiemmin. Työn vähentyessä riittävästi joudumme selonteon mukaan harkitsemaan työn käsitettä ja sen paikkaa ihmisten elämässä perusteellisesti uudestaan (s. 30). Työn murroksen *jälkeen* (?) ihmiset kiinnittyvät yhteiskuntaan jaettujen tavoitteiden ja merkityksellisen tekemisen kautta (s. 30). Ongelmaksi jää selonteon mukaan sen määrittelemisen minkälainen toiminta on arvokasta ja kenen kannalta työn olisi oltava merkityksellistä (s. 31).
- Myös tämä aihepiiri on tärkeä ja haastava, kuten tekstikin osoittaa. Keskustelun työn merkityksen muutoksesta jää helposti kovin yleiselle tasolle. Siksi selonteossa olisi hyvä muistuttaa, että toistaiseksi koettu työn yhteiskunnallisen merkityksen muutos on ollut yllättävän vähäistä: Tilastokeskuksen työolotutkimusten mukaan ansiotyön tärkeys näyttää korostuneen Suomessa erityisesti silloin, kun työstä on ollut pulaa.

Lopuksi

- Selonteon aihepiiri on erittäin tärkeä ja sen ansiona on pohdinta mahdollisista kehityskuluista. Teksti kaipaisi vahvempaa ja konkreettisempaa kytkeä nimenomaan suomalaiseen työelämään ja yhteiskuntaan, samoin kriittisempää otetta muutosvisioihin.

14.11.2017

Jouko Nätti
Sosiaalipolitiikan professori
Tampereen yliopisto